Fotoğraflar: Murat Ayneli

Deriye kazınan bellek

Dövme, bedene uyumlu bir boya maddesinin ömür boyu çıkmayacak biçimde derinin alt yüzeyine desenler hâlinde işlenmesi sanatına verilen ad. Bu işi yapanlar, yörede karaçi diye anılan Roman asıllı gezgin ustalardı.

MURAT AYNELİ

Farklı dillerde farklı adlarla anılan bu kadim gelenek; deq, daq, vesm, dövün, daki ya da daqi olarak söyleniyor. İzlerine yalnızca insan bedeninde değil; mağara duvarlarında, eski yapılarda, hatta mezar taşlarında bile rastlamak mümkün. Dövme; şamanizm, paganizm, animizm, Sâbiîlik, Taoizm, Budizm, Maniheizm ve Zerdüştlük gibi inançların derin izlerini içinde taşıyor. Her motif, her sembol aslında bir hikâyeyi; geçmişin sırlı, mistik ve mitolojik değerlerini anlatıyor.

Dövme, deriye ömürlük işlenen bir nakıştı.

Dövme, bedene uyumlu bir boya maddesinin ömür boyu çıkmayacak biçimde derinin alt yüzeyine desenler hâlinde işlenmesi sanatına verilen ad. Bu işi yapanlar, yörede karaçi diye anılan Roman asıllı gezgin ustalardı. Halk arasındaki bir söylenceye göre adları, Hindistan alt kıtasındaki Karaçi yöresinden gelmelerinden kaynaklanıyordu; yerleşik hayata geçmeyen bu insanlar köy köy dolaşır, yiyecek ve değerli ziynet eşyası karşılığında yöre halkına dövme yaparlardı. Zamanla dövmenin yapılışını izleyenler, bu işi öğrenip başkalarına da uygulamaya başladı; köylerde ve şehirlerde zaten dışlanan Karaçiler, böylece geçim kaynaklarını da yitirdiler. Bugün köy köy dolaşan bir Karaçi'ye rastlamak neredeyse imkânsız. Geleneksel deq, yerini geçici baskı dövmelere ve stüdyolarda profesyonel sanatçıların yaptığı modern dövmelere bırakmış durumda.

Boyanın harcında süt, öd ve is vardı.

Dövmenin yapılışı başlı başına bir törendi. Önce boya hazırlanırdı; bu boyanın hammaddesini yeni doğum yapmış ve kız çocuğu dünyaya getirmiş bir kadının sütü, hayvan ödü, lamba isi ve birtakım katkı maddeleri oluştururdu. Dövme bedenin neresine işlenecekse şekli önce ince bir çöple çizilirdi. Ardından üç, beş, yedi ya da dokuz iğneyle şeklin üstü saatlerce iğnelenir, boya derinin altına her yöne işlenirdi. İğnelenen bölge bir hafta boyunca kabuk tutar; kabuk iyileşip kalktığında deq dediğimiz şekil ortaya çıkardı.

Dövme yapılırken tarifi olmayan bir acı duyulurdu ama bu keyifli bir acıydı. Çekilen acı sonradan bedene güzellik katar, ona yeni anlamlar yüklerdi. Hayalindekini kendi bedenine nakşeden kişi, artık o desenin mutluluğunu, zarafetini ve soyluluğunu taşırdı.

Mavi dövme güzelliğin ve soyun nişanesiydi.

Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da yapılan kalıcı mavi dövmeler; güzelliğin, soyluluğun hatta aşiret soyuna bağlılığın işareti sayılırdı. Elli yıl önce Urfa'da bir erkek nişanlandığında nişanlısına dövme parası gönderir ve bedenine dövmeler yaptırmasını isterdi.

Dövmeyi yapan da yaptıran da öyle rastgele seçilmezdi.

Dövmeyi yapacak kişide birtakım özellikler aranırdı: evlenip boşanmış olmamalı, sağlıklı olmalı, ölü çocuk doğurmuş ya da çocuğunu yitirmiş biri olmamalıydı. Çünkü yapan kişinin kötü kaderinin, dövme aracılığıyla yapılan kişiye geçtiğine inanılırdı. Dövme yaptıranın öncelikli tercihi ise bu işte tecrübeli, elinden çok dövme çıkmış biriydi. Dövme yapan erkeğe dekkak, kadına dekkabe; dövme yaptıran erkeğe medkuk, kadına ise medkuke denirdi.

Kadının dövmesi başka, erkeğin dövmesi başka konuşurdu.

Kadın ve erkek dövmesi birbirinden farklıydı. Kadında dövme zarafetin ve güzelliğin, erkekte ise gücün ve iktidarın simgesi olarak görülürdü; bedenin de farklı yerlerine işlenirdi. Kadınlar genellikle iki kaş arasına, yanak ve burun üstüne, çene üstüne ve gırtlak bölgesine, alt çeneden göğüslere inen hatta karna, kalçaya, sırta, ayak parmaklarının üstüne ve ayak bileğinden dize kadar uzanan bölgeye dövme yaptırırlardı. Erkeklerde ise dövmeye daha çok şakaklarda, alın ortasında, burun üzerinde, el üst-

